

Üniversite Öğrencilerinin İlişkisel Saldırganlık ile Benlik Saygısı, Sosyal Bağlılık ve Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkiler *

Relationships Among Relational Aggression and Self Esteem, Social Connectedness and Social Anxiety Levels of University Students

Yıldız Kurtyılmaz

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve
Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı,
Türkiye
ykurtyilmaz@anadolu.edu.tr

Gürhan Can

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Eğitim
Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana
Bilim Dalı, Türkiye
gurhancan49@gmail.com

Aydoğan Aykut Ceyhan

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve
Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı,
Türkiye
aceyhan@anadolu.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin ilişkisel saldırganlık davranışlarının benlik saygısı, sosyal bağlılık ve sosyal kaygı değişkenleri açısından araştırılması amaçlanmıştır. Bu değişkenler arasındaki ilişkileri içeren hipotetik model mevcut kuramsal açıklamalar (Sosyal Bilgi İşleme Yaklaşımı) ve araştırmalar çerçevesinde önerilmiştir. Hipotetik modelde benlik saygısı ve sosyal bağlılık değişkenlerinin sosyal kaygı değişkenini yordadığı, sosyal kaygı değişkeninin ise ilişkisel saldırganlık davranışlarını yordadığına ilişkin hipotezler ileri sürülmüştür. Böylece, benlik saygısı ve sosyal bağlılık değişkenlerinin sosyal kaygı yoluyla ilişkisel saldırganlığı yordayıcılığının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu temel amaç çerçevesinde çalışma 2009-2010 öğretim yılı bahar döneminde Anadolu Üniversitesi'nin dört yıllık fakültelerine devam eden 248'i kadın (%62), 151 (%38)'i erkek olmak üzere toplam 399 öğrenciden elde edilen veriler ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunda yer alan katılımcıların ilişkisel saldırganlık düzeylerine ilişkin veriler Arkadaşlık İlişkilerinde İlişkisel Saldırganlık Ölçeği ile, benlik saygılarına ilişkin veriler Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ile, sosyal bağlılıklarına ilişkin veriler Sosyal Bağlılık Ölçeği ile, sosyal kaygılarına ilişkin veriler ise Sosyal Kaygı Ölçeği ile elde edilmiştir. Ayrıca, katılımcıların yaş, cinsiyet, fakültelerine ilişkin bilgiler Kişisel Bilgi Formu ile toplanmıştır. Araştırmanın verilerinin analizinde betimsel istatistiklerden ve yapısal eşitlik modelinden yararlanılmıştır. Bu sonuçlar benlik saygısı ve sosyal bağlılık değişkenlerinin sosyal kaygı değişkeni üzerinde doğrudan etkiye ve dolayısıyla ilişkisel saldırganlık değişkeni üzerinde dolaylı etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, sosyal kaygının ilişkisel saldırganlık üzerinde doğrudan etkiye sahip olduğu da belirlenmiştir. Böylece, üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve sosyal bağlılıklarının sosyal kaygılarını, sosyal kaygılarının da ilişkisel saldırganlıklarını yordadığı belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: İlişkisel saldırganlık, benlik saygısı, sosyal bağlılık, sosyal kaygı, üniversite öğrencileri

ABSTRACT

It was aimed to investigate university students' relational aggression in terms of self-esteem, social connectedness and social anxiety variables in this study. Hypothesized model including the relationships among these variables was proposed based on the theoretical explanations (Social Information Processing Approach) and researches in literature. It was hypothesized that both self-esteem and social connectedness would predict social anxiety and then social anxiety would predict

Geliş Tarihi/Received
25 Şubat/ February 2016

Kabul Tarihi/Accepted
29 Ocak/January 2017

Elektronik Yayın Tarihi/Online Published
7 Mart/March 2017

* Bu makale, doktora tez çalışmasının bir bölümüdür.

relational aggression. Thus, it was intended to investigate the predictive power of self-esteem and social connectedness on relational aggression through social anxiety. In this framework, the research was conducted with 399 students, 248 (62%) of whom were females and 151 of whom were males, attending to the faculties of Anadolu University in the spring semester of 2009-2010 academic year. Data related with relational aggression was gathered by means of the Relational Aggression Scale. The Rosenberg Self Esteem Scale, the Social Connectedness Scale and the Social Anxiety Scale were used to determine the self-esteem, social connectedness and social anxiety levels of participants respectively. In addition, Personal Data Form was used to gather information about participants' ages, gender and the faculties they attend. In data analysis, descriptive statistics and structural equation modeling were utilized. According to results, it was found that both self-esteem and social connectedness have direct effects on social anxiety and therefore indirect effects on relational aggression. Furthermore, social anxiety was found to have direct effect on relational aggression. As a result, it was found that university students' self-esteem and social connectedness predicted social anxiety, and social anxiety predicted relational aggression.

Keywords: Relational aggression, self-esteem, social connectedness, social anxiety, university students

GİRİŞ

İlişkisel saldırganlık, diğer insan davranışları gibi sosyal ilişkiler ağı içinde şekillenmekte ve sosyal ilişkiler yoluyla ortaya konmaktadır. Bu nedenle bireylerin sosyal ilişkilerinin yapısı, ilişkisel saldırganlık davranışlarının kullanılmasını kısıtlamakta ya da harekete geçirmektedir (Hartup, French, Laursen, Johnston ve Ogawa, 1993). İlişkisel saldırganlığın nasıl ve ne kadar kullanılacağı konusunda belirleyici role sahip olan sosyal ilişkiler ise bireylerin gelişim dönemlerindeki gelişim özellikleri ve başarımları gereken gelişim görevleri ile şekillenmektedir (Yoon, Barton, ve Taiariol, 2004). Her gelişim dönemi kendine özgü kazanımlarla ya da gelişim ödevleri ile bireylerin ilişki kurma biçimlerine yön vermekte, dolayısı ile saldırganlık davranışlarının nasıl ortaya konacağını da belirlemektedir (Pellegrini ve Roseth, 2006). Örneğin, çocuklar bilişsel ve sosyal gelişimindeki sınırlılıklar nedeniyle kişiler arası ilişkilerinde zarar vermek için doğrudan yöntemleri tercih ederken, üniversite yıllarına karşılık gelen genç yetişkinlik dönemindeki bireyler ise hem gelişim dönemi özellikleri hem de sosyal ilişkilerindeki değişimler nedeniyle ilişkisel saldırganlığı diğer saldırganlık yöntemlerine göre daha fazla tercih edebilmektedir (Green, Richardson ve Lago, 1996). Böylece ilişkisel saldırganlık yoluyla önem verdikleri ilişkilerinin zarar görmesini engelleyebilmekte dolayısıyla gelişim görevlerini aksatmadan yerine getirme olasılıklarını yükseltebilmektedirler.

Genç yetişkinlik dönemindeki bireyler bu dönemin gelişim ödevlerinin bir gereği olarak yakın ve samimi ilişkiler kurmayı başarmakla yükümlüdürler. Bir başka deyişle, genç yetişkinlik dönemindeki bireylerin kimlik gelişimleri için yakın ve samimi ilişkiler kurmaları kritik bir öneme sahiptir. Yakın ve samimi ilişkiler kuramama bireylerin kendisini yalnız ve yalıtılmış hissetmelerine, başarısızlık duygusu yaşamalarına yol açmaktadır (Geist ve Hamrick, 1983). Bu başarısızlık yaşantısı sonrasında ise bireyler kişilerarası ilişkilerinde tekelsizlik gibi sağlıklı ve işlevsel olmayan yollara yönelebilmekte ve sıklıkla ilişkisel saldırganlık davranışları gibi davranışlar sergileyebilmektedirler (Cillessen ve Mayeux, 2004).

İlişkisel saldırganlık sergileyen bireyler ilişkilerinde güvensizlik yaşamakta, bu sebeple diğer insanlarla daha yakın ilişkiler kurmak veya kendilerini daha güçlü hissetmek için işlevsel olmayan ve karşı tarafın kişilerarası ilişkilerini bozan yöntemleri tercih etmektedirler (Duncan ve Owen-Smith, 2006; Grotzinger ve Crick, 1996). Aslında ilişkide güven arayışı ve güvende hissetme ihtiyacı tek başına sağlıksızlığın işareti değildir. Ancak bireylerin kişilerarası ilişkilerinde güveni elde etme çaba ve girişimleri bu sürecin sağlıklı ya da sağlıksız olmasında belirleyici rol oynamakta, bu çaba ve girişimler ise bireylerin çevrelerini tehdit edici olarak algılama düzeylerine göre şekillenmektedir (Hawley, 1999; Leary, 1957'den aktaran Mayo, 2009). Bireylerin tehdit algıları

ise aidiyet hissettikleri ve benlik saygılarının yüksek olduğu durumlarda azalmakta, buna bağlı olarak bireyler güvenilir ve destekleyici ilişkileri kolaylıkla kurabilmekte (Koch ve Shepperd, 2007) ilişkilerinde ilişkisel saldırganlık gibi işlevsel olmayan yolları tercih etmemektedirler. Bir başka ifade ile literatüre dayalı olarak bireylerin güçlü olma ve yakın ilişki kurma girişimlerinin ilişkisel saldırganlık gibi olumsuz yöntemlerle sonuçlanmasının düşük benlik saygısı ve zayıf sosyal bağlılık duygusu nedeniyle kaygının etkili bir şekilde yönetilememesinden kaynaklandığı ifade edilebilir.

Yakın ve samimi ilişki kuramama bireylerin kimlik gelişimlerinin yanı sıra benlik saygısını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Çünkü bireylerin benlik saygısı kabul edildiklerinde yaşadıkları olumlu duygulanımlarla şekillenmektedir (Crocker, 2002; Leary ve Downs, 1995; MacDonald, Saltzman ve Leary, 2003; Thomaes vd., 2010). Bir başka deyişle, kişilerarası ilişkiler sonucunda bireyler kendilerine ilişkin algılarını yeniden gözden geçirmekte, başkalarından aldıkları geribildirimlere göre kendilerine ilişkin algılarında yeniden düzenleme yapmaktadırlar (Baldwin, 1992). Bu nedenle, yüksek benlik saygısı stresli durumlarda bir tampon görevi üstlenmekte, bireyler için oldukça incitici olan kabul edilmeme durumlarında bile onların kaygı yaşamaları olasılığını düşürmekte, olumlu davranışlar sergilemelerini sağlamaktadır. Benlik saygısı yüksek olan bireyler stresli durumları tehdit edici olarak algılamak yerine fırsat olarak değerlendirmekte (Mäkikangas ve Kinnunen, 2003; Park ve Maner, 2009) kaygı ve stresle daha iyi baş etmektedirler (Baumeister, Campbell, Krueger ve Vohs, 2003). Öte yandan, benlik saygısı düşük olan bireyler kişilerarası ilişkilerinde benlik saygısı yüksek olanlara göre daha fazla kaygı yaşamaktadırlar (Baumeister ve Twenge, 2003; Mruk, 2006). Benlik saygısı düşük olan bireyler kendilerinden hoşnut olmadıkları ve kendilerini olumsuz olarak değerlendirdikleri için, başkalarının da kendilerini olumsuz olarak değerlendireceğini varsaymaktadırlar. Olumsuz olarak değerlendirilme varsayımı da bireylerin sosyal kaygı yaşama olasılıklarını yükseltmektedir (Kocovski ve Endler, 2000; Leary, 1983).

Bireylerin benliklerini onaylatma çabası bireyleri sosyal ilişki ağları kurmaya ve ilişkilerini sürdürmeye yönlendirmektedir. Bu çabaların sonucunda bireyler yetişkinlik döneminin başlangıcından itibaren ilişkisel şemalardan birisi olan sosyal bağlılık duygusu geliştirmektedirler (Lee ve Robbins, 2000). Aidiyet duygusundaki gelişimin son basamağı olarak da ifade edilen sosyal bağlılığın gelişimi üniversite yıllarına karşılık gelmekte (Lee ve Robbins, 1995), yetişkinlik dönemindeki bireyler aidiyet duygularını herhangi bir kaynakla sınırlandırmak yerine kendilerini genel olarak sosyal çevreleriyle ilişkili olarak tanımlamaktadırlar. Sosyal bağlılık duygusu güçlü olan bireyler genel olarak kendilerini sosyal dünyanın bir parçası olarak algıladıkları için insanlarla birlikteyken kendilerini daha güvende hissetmekte ve onlara güvendikleri için (Williams ve Galliher, 2006) de sosyal kaygıları daha düşük olmaktadır (Lee ve Robbins, 2000).

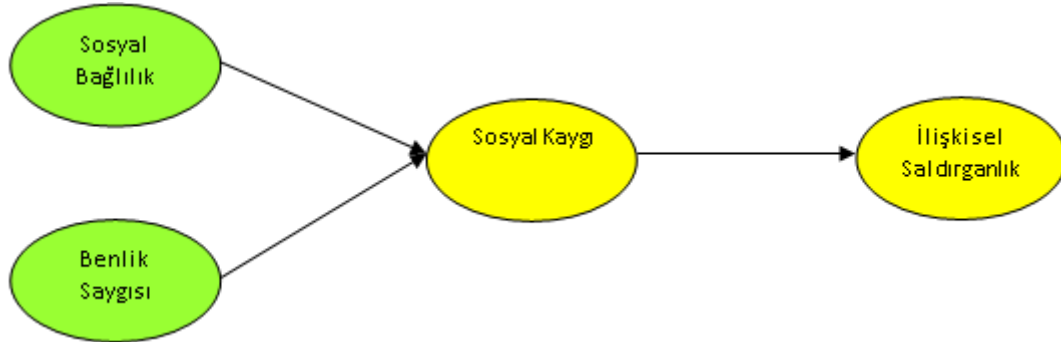
Sosyal bağlılığın yüksek olması bireylerin kişilerarası ilişkilerde reddedilmeye ilişkin duyarlılıklarını da azalttığı için sosyal kaygı düzeylerini de düşürmektedir (Lee, Draper ve Lee, 2001). Öte yandan, sosyal bağlılığı düşük olan bireyler kişilerarası ilişki kurmakta ve sürdürmekte başarısızlık yaşayıp bu başarısızlıklarını tekrarlayabilmektedir. Bu başarısızlıklar sonucunda ise bireyler hayal kırıklığı yaşayarak, çevrelerini daha tehdit edici algılayabilmekte, sosyal durum ve ortamlardan kaçınabilmektedirler (Lee ve Robbins, 1995). Bu nedenlerle, sosyal bağlılığı düşük olan bireylerin sosyal kaygı yaşama olasılığı yükselmektedir (Baumeister ve Leary, 1995). Sosyal kaygı ise bireylerin kişilerarası ilişkilerde yaptığı yüklemeleri etkileyerek kişilerarası ilişki örüntü ve davranışlarının anlaşılmasında önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Leary ve Kowalski, 1995). Sosyal kaygı yaşayan bireyler kendileri ve davranışlarının olumsuz olarak değerlendirileceğini varsaymaktadırlar (Purdon, Antony, Monterio ve Swinson, 2001). Kendilerinin başkaları tarafından olumsuz olarak algılandığına ilişkin inançları nedeniyle başkalarının davranışlarının gerisinde daha düşmanca niyetler algılayabilmektedirler. Olumlu ya da nötr -belirsiz- bir durumu gerçekte olduğundan daha tehdit edici algılayan bireyler ise karşı tarafın kendisine zarar vermek istediği sanısına kolaylıkla kapılabilmektedirler. Böylece, bireylerde diğerlerine karşılık verme isteği ortaya çıkmakta, saldırganca davranma olasılığı da artmaktadır (Crick, Grotpeter ve Bigbee, 2002; Dodge, 1980).

Bu çerçevede, yalnızlık duygusunun ve başkaları tarafından istenmeme ve kabul edilmemenin insanlar için oldukça yaralayıcı olması (Koch ve Shepperd, 2007), kendisine yönelik olumsuz bir algı geliştirmiş bireyleri kişilerarası ilişkilerde güç kullanmak ve diğer insanları kontrol etmek için oldukça güçlü bir araç olan ilişkisel saldırganlığa yönelmektedir (Duncan ve Owen-Smith, 2006). İlişkisel saldırganlığa başvuran bireyler insanların başkaları tarafından kabul edilme hassasiyetlerini kullanarak onları kontrol etmek ve onlarla olan ilişkilerini düzenlemek istemektedir (Neal, 2008). Bireyler ilişkisel saldırganlık davranışları ile ilişkilerini kontrol ederek yaşadıkları kaygıyı azaltmaya çalıştıklarında ise arkadaşlarıyla olan ilişkilerini tehlikeye atabilmektedir (Werner ve Crick, 1999).

Özetle, ilişkisel saldırganlığa başvurma bireylerin psikososyal uyumlarıyla ilişkili olduğu, gözlenmesi zor yöntemlerle örtük olarak gerçekleştirildiği için ilişkisel saldırganlıkla ilgili çalışmaların yapılması bireylerin daha sağlıklı ilişkiler kurmasına yönelik girişimlerin daha başarılı olması açısından son derece önemlidir. İlişkisel saldırganlık üniversite öğrencilerinde de sıklıkla gözlemlendiğinden ve gelişimsel görevleri nedeniyle sosyal ilişki ve yakın ilişki kurmak son derece önemli olduğundan bu çalışmada üniversite öğrencilerinin ilişkisel saldırganlık davranışları ile benlik saygıları, sosyal bağlılıkları ve sosyal kaygıları arasındaki ilişkiler Sosyal Bilgi İşleme Yaklaşımı bağlamında ele alınmıştır.

Bireylerin ilişkilerini sürdürmek veya herhangi bir grubun üyesi olabilmek için kullandığı ilişkisel saldırganlık davranışları (Young, Boye ve Nelson, 2006) ilişkilerin oluştuğu sosyal bağlam ve çevrelerini algılama biçimlerine göre şekillenmektedir. Sosyal Bilgi İşleme Yaklaşımına göre sosyal davranışlar bireylerin yaşantıları sonucunda oluşturdukları şemalarca yönlendirilmektedir. Bireyler doğaları gereği yaşantılarını organize edip, düzenleyerek anlamlı bütünlük ve yapılar oluşturmaya eğilimli oldukları için tekrarlayan yaşantılar sonrasında hafızasında bu ve benzeri durumlarla ilgili bilişsel senaryolar ve şemalar oluşturmaktadır. Bilişsel senaryo ve şemalar ise bireylerin sosyal yaşamlarında karşılaştığı durumları anlamlandırmalarını, bu durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini ve bu tepkileri gösterdiklerinde olası sonuçların neler olacağına ilişkin çıkarımlarda bulunmalarını sağlayan şablonlar sunmaktadır. Şemalar bireylerin hem kendi hem de başkalarının davranışlarıyla ilgili çıkarımlar ve tahminler yapmalarını kolaylaştırmakta ve hızlandırmaktadır (Burks, Laird, Dodge, Pettit ve Bates, 1999). Tahmin edilebilirlik bireylerin kaygılarını azalttığı için bireyler kişilerarası ilişkilerinde daha mutlu ve etkin olabilmek, kendisini güvende hissedebilmek için geçmişteki ilişkileri de dahil olmak üzere tüm ilişkilerindeki tekrarlayan örüntüleri şemalaştırmaktadırlar (Baldwin, 1992). Bu kapsamda bireylerin kendilerine ve başkalarına ilişkin içsel temsillerine dayanarak yaptığı çıkarımlarını temel alan Sosyal Bilgi İşleme Yaklaşımının açıklamalarına dayalı olarak Şekil 1'deki hipotetik model önerilmiş ve sosyal bağlılık ve benlik saygısının sosyal kaygı aracılığı ile ilişkisel saldırganlığı yordayıp yordamayacağı incelenmiştir.

Şekil 1. Önerilen Hipotetik Model

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2009-2010 öğretim yılı bahar döneminde Anadolu Üniversitesi'nin lisans programlarına devam eden gönüllü öğrenciler oluşturmuştur. Toplam 1180 katılımcının doldurduğu veri seti incelenmiş, boş madde bırakan veya uygun cevaplamayan 215 katılımcı çalışma grubundan çıkarılmış, 965 kişinin veri seti araştırmaya dahil edilmiştir. Çok değişkenli normallik sayıltısı için madde bazında Mahalanobis değerleri incelenmiş, 522 katılımcının verileri Mahalanobis'in kritik anlamlılık değeri üzerinde olduğu için elenmiş, kalan 443 katılımcının verileri basıklık ve çarpıklık açısından incelenmiştir.

Basıklık ve çarpıklık değerleri, maddeler bazında incelenmiş, z puanlarına göre 3 mutlak değeri esas olarak alınmış, için üzerinde yer alan 44 katılımcı çalışma grubundan çıkarılmış ve analizler 399 katılımcıdan elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar 248'i kadın (%62), 151 (%38)'i ise erkek olmak üzere 399 kişidir. Katılımcıların demografik bilgileri incelendiğinde, 100 öğrencinin (%25.1) birinci sınıf, 97 öğrencinin ikinci sınıf (%24.3), 123 öğrencinin (%30.8) üçüncü sınıf ve 79 (%19.8) öğrencinin ise dördüncü sınıf öğrencisi olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların yaşları 18-30 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 21.50, standart sapması ise 1.71'dir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın ilişkisel saldırganlık değişkeniyle ilgili veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen “Arkadaşlık İlişkilerinde İlişkisel Saldırganlık Ölçeği (ARİLSÖ)” ile, benlik saygısı ile ilgili veriler “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği” ile, sosyal bağlılık ile ilgili veriler “Sosyal Bağlılık Ölçeği” ile, sosyal kaygıya ilişkin veriler ise “Sosyal Kaygı Ölçeği” ile toplanmıştır. Demografik bilgilerle ilgili veriler ise Kişisel Bilgi Formu ile elde edilmiştir.

Arkadaşlık İlişkilerinde İlişkisel Saldırganlık Ölçeği: Katılımcıların ilişkisel saldırganlıklarını ölçmek için Kurtyılmaz, Can ve Ceyhan (2011) tarafından geliştirilen ARİLSÖ kullanılmıştır. İlişkisel Saldırganlık Ölçeği 5’li Likert derecelendirme şeklinde yapılandırılmıştır. Ölçeğin 535 katılımcının verileri ile gerçekleştirilen yapı geçerliliği çalışmasında, toplam varyansın %51.67’sini açıklayan üç faktör altında toplanan 23 maddelik yapı ortaya çıkmıştır. Toplam varyansın %34.17’ sini açıklayan ilk faktör dışlama olup 10 maddeden oluşmaktadır. Toplam varyansın %10.84’ünü açıklayan ve sekiz maddeden oluşan ikinci faktör “manipülasyon” dur. Üçüncü ve son faktör ise “dedikodu” olup, toplam varyansın %6.66’sını açıklamıştır. Ölçekte tersten puanlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 23 ile 115 arasında değişmekte olup, puanlar yükseldikçe ilişkisel saldırganlık düzeyi de yükselmektedir.

Benzer ölçekler geçerliği için, ARİLSÖ’nün dolaylı saldırganlık (Can, 2002) ve edilgen saldırganlık (Kiper, 1984) ile olan korelasyon katsayıları sırası ile 0.69 ve 0.71 olarak belirlenmiş, iç tutarlılık katsayısı $\alpha=0.91$ ’dir. Bu sonuçlar, ARİLSÖ’nün iç tutarlılığının oldukça yüksek ve güvenilir olduğuna işaret etmektedir. Test tekrar test yönteminde 15 gün ara ile 59 katılımcının verileri ile gerçekleştirilen iki uygulama arasındaki korelasyon katsayısının ise 0.93 olduğu belirlenmiştir.

Benlik Saygısı Ölçeği: Katılımcıların benlik saygısını belirlemek için Rosenberg tarafından geliştirilen uyarlaması ilk olarak Çuhadaroğlu (1986) tarafından gerçekleştirilmiş olan ölçeğin 10 maddelik Benlik Saygısı alt kategorisi kullanılmıştır. Ölçek beşi olumlu, beşi olumsuz olarak ifade edilmiş 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan puanların yüksekliği bireylerin benlik saygılarının yükseldiği anlamını taşımaktadır.

Ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise 0.75 olarak bulunmuştur (Öner, 1994). Karancı, Dirik ve Yorulmaz (2007) de ölçeğin iç tutarlılık katsayısının 0.86 olduğunu ortaya koymuştur. Kararımak, (2007) ölçeğin yapı geçerliliğine ilişkin doğrulayıcı faktör analizi sonucunda benlik saygısı ölçeğinin tek boyutlu yapısının doğrulandığını ($\chi^2(34, N=363)=103.41, p<0.01; \chi^2/sd=3.04; RMSEA=0.075; SRMR=0.01; GFI=0.98; AGFI=0.97; CFI=0.95$) ortaya koymuştur. Bu çalışmada ise iç tutarlılık katsayısı 0.88 olarak belirlenmiştir.

Sosyal Bağlılık Ölçeği: Sosyal bağlılık ölçeği Lee ve Robbins (1995) tarafından geliştirilmiştir. Sekiz maddeden oluşan ölçek insanların diğer insanlarla ne kadar yakın hissettiklerine ilişkin öznel algılarını belirlemek için kullanılmaktadır. Ölçekten alınan puanlar yükseldikçe aidiyet duygusu da artmaktadır. Sosyal bağlılık ölçeğinin Türk kültürüne uyarlama çalışması Duru (2007) tarafından gerçekleştirilmiştir. Sosyal bağlılık ölçeğinin faktör yapısına ilişkin bulgular maddelerin toplam varyansın %58.72’sini açıklayan tek bir faktörde toplandığını ortaya koymuştur. Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliği incelendiğinde sosyal bağlılık, sosyal destek ve genel yaşam doyumu düzeyi ile pozitif, yalnızlık ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Bu nedenle, sosyal bağlılık ölçeğinin geçerliliğinin yeterli olduğu sonucuna varılmıştır. Güvenirlik çalışmasında ise ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.90, dört hafta arayla gerçekleştirilen test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise 0.90 olarak belirlenmiştir (Duru, 2007). Bu çalışmada elde edilen iç tutarlılık katsayısı 0.94’tür.

Sosyal Kaygı Ölçeği: Katılımcıların sosyal kaygılarını ölçmek için Özbay ve Palancı (2001) tarafından geliştirilen Sosyal Kaygı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, üniversite öğrencilerinin yaşadığı “sosyal kaygı” içerikli sorunları belirlemek amacıyla geliştirilmiştir, ölçekten alınan puanların yükselmesi sosyal kaygı düzeyinin yükseldiğini göstermektedir. Geçerlik çalışmaları çerçevesinde, 30 maddelik üç faktörlü (sosyal kaçınma, kritize edilme kaygısı, bireysel değersizlik) bir yapı ortaya çıkmıştır. Üç faktör birlikte toplam varyansın %32.9’ unu açıklamıştır. Sosyal kaçınma faktörü 12 maddeden, kritize edilme kaygısı faktörü 10 maddeden, bireysel değersizlik faktörü ise 8 maddeden oluşmaktadır. Güvenirlik için test içi tutarlılık yöntemi ile hesaplanan Cronbach α değeri 0.89 olarak belirlenmiştir (Özbay ve Palancı, 2001). Bu çalışmada elde edilen iç tutarlılık katsayısı 0.94’tür.

İşlem

Araştırma verilerini toplamak için gerekli izinler alınmış, veriler 2009-2010 öğretim yılı bahar döneminde Anadolu Üniversitesi’nin lisans programlarına devam eden öğrencilerden ders öncesi ya da sonrasında toplanmıştır. Araştırma verileri oluşturulan veri seti aracılığı ile toplanmış, her sınıfta araştırma amaçları, gizlilikle ilgili açıklamalar araştırmacının kendisi tarafından yapılmıştır.

Araştırmada veri toplama araçları ile elde edilen bilgilerin çözümlenmesi “LISREL 8.71” paket programı (Jöreskog ve Sörbom, 2004) ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde ilk önce benlik saygısı, sosyal bağlılık, sosyal kaygı ölçeklerinin ölçme modelleri test edilmiştir. Ayrıca, ARİLSÖ'nün ölçme modeli doğrulayıcı faktör analizi ile doğrulanmıştır. Daha sonra literatüre dayalı olarak geliştirilen hipotetik yapısal model (Şekil 1) test edilmiştir. Hem ölçme modellerinin doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmesinde hem de önerilen hipotetik yapısal modelin test edilmesinde kovaryans matrisi ile en çok olabilirlik kestirim yöntemi kullanılmıştır. İstatistiksel işlemlerde anlamlılık düzeyi 0.05 olarak belirlenmiştir.

Analizler gerçekleştirilmeden önce YEM'in varsayımlarından olan çoklu doğrusallık için değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları incelenmiş, değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarının (Tablo 1) çoklu doğrusallığın göstergesi olan 0.80 seviyesinden (Field, 2005) oldukça düşük olduğu gözlenmiştir. Değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarının yanı sıra VIF ve tolerans değerleri de incelenmiştir. VIF değerleri üst sınır olan 10'dan oldukça küçüktür (Myers, 1990). Tolerans değerleri ele alındığında da bu değerlerin alt limit olan 0.20 (Menard, 1995)'nin oldukça üzerinde olduğu gözlenmiş, bu nedenle değişkenler arasında çoklu doğrusallığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (de Vaus, 2002).

Tablo 1. Hipotetik Modelde Yer Alan Örtük Değişkenlere İlişkin Korelasyonlar

	Sosyal Bağlılık	Benlik Saygısı	Sosyal Kaygı	İlişkisel Saldırganlık
Sosyal Bağlılık		.42**	-.36**	-.12*
Benlik Saygısı			-.54**	-.06
Sosyal Kaygı				.27**

*p<.05 **p<.01

BULGULAR

Analizler gerçekleştirilmeden önce benlik saygısı, sosyal bağlılık, sosyal kaygı ve ilişkisel saldırganlık değişkenlerinde cinsiyete göre bir farklılık olup olmadığı incelenmiş, hiçbir değişkende cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Bu nedenle analizlerde cinsiyet değişkeni dikkate alınmamıştır.

Araştırmada benlik saygısı, sosyal bağlılık, sosyal kaygı ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkileri içeren hipotetik modelin verilerle desteklenip desteklenmediği araştırılmıştır. Bu kapsamda öncelikle yapısal modelde yer alan örtük değişkenlere ilişkin tüm ölçme modelleri test edilmiş, daha sonra da yapısal modele ilişkin analizler gerçekleştirilmiştir (Anderson ve Gerbing, 1988).

Arkadaşlık İlişkilerinde İlişkisel Saldırganlık Ölçeği'nin Ölçme Modeli

Üniversite öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinde sergiledikleri ilişkisel saldırganlık davranışlarını belirlemek için geliştirilmiş olan üç faktörlü ölçeğe ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda, dedikodu faktörü altında yer alan 5. maddenin hata varyansının çok yüksek (0.93), buna bağlı olarak da faktör yükünün oldukça düşük (0.26) olması nedeniyle, 5. madde ölçek dışında bırakılarak analiz 22 madde ile tekrarlanmıştır. Analiz sonucunda, t değerlerinin hepsinin anlamlı olduğu gözlenmiştir. Ayrıca, uyum iyiliği istatistiklerine ilişkin değerler ölçeğin uyumunun kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermekle birlikte, bazı uyum indekslerinin (GFI ve AGFI) görece düşük olması nedeniyle modifikasyon indeksleri incelenmiştir. Buna bağlı olarak gerekli modifikasyonlar eklenerek analiz tekrar edilmiş, uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde ($\chi^2(204, N=399)=498.14, p<0.001; \chi^2/sd=2.44; RMSEA=0.06; SRMR=0.06; GFI=0.90; AGFI=0.87; CFI=0.98; NNFI=0.97$) olduğu belirlenmiştir.

Benlik Saygısı Ölçeği'nin Ölçme Modeli

On maddeden oluşan tek faktörlü benlik saygısı ölçeğinin doğrulanması sürecinde birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda tüm maddelerin t değerlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir. Uyum iyiliği indekslerinin düşük olmasından dolayı modifikasyon indeksleri incelenmiştir. Modifikasyonlar eklenerek, analiz tekrar edilmiş modelde anlamlı bir iyileşme olmuştur. On maddeden oluşan tek faktörlü benlik saygısı ölçeğinin ölçme modeline ilişkin uyum iyiliği indeksleri, $\chi^2(32, N=399)=147.08, p<0.01; \chi^2/sd=4.60; RMSEA=0.09; SRMR=0.05; GFI=0.93; AGFI=0.88; CFI=0.97; NNFI=0.96$ olarak belirlenmiştir. Bu nedenle model ile veri arasında orta düzeyde uyum olduğu ifade edilebilir.

Sosyal Bağlılık Ölçeği'nin Ölçme Modeli

Tek boyutlu sekiz maddelik sosyal bağlılık ölçeğinin ölçme modelinin doğrulanması birinci düzey doğrulayıcı faktör analize ile gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda t değerlerinin hepsinin anlamlı olduğu görülmüştür. Ayrıca, model uyumunun genel olarak değerlendirilmesine ilişkin sonuçlar tek faktörden oluşan modelin veriye uyumunun bazı indekslere göre iyi olduğunu göstermekle birlikte bazı indekslere göre ise model uyumunun zayıf olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle modifikasyonlar incelenmiş, modifikasyonlar eklendikten sonra model tekrar test edilmiştir. Sekiz maddeden oluşan tek faktörlü sosyal bağlılık yapısına ilişkin uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir ($\chi^2(18, N=399)=86.51, p<0.01; \chi^2/sd=4.81; RMSEA=0.098; SRMR=0.03; GFI=0.95; AGFI=0.90; CFI=0.99; NNFI=0.98$).

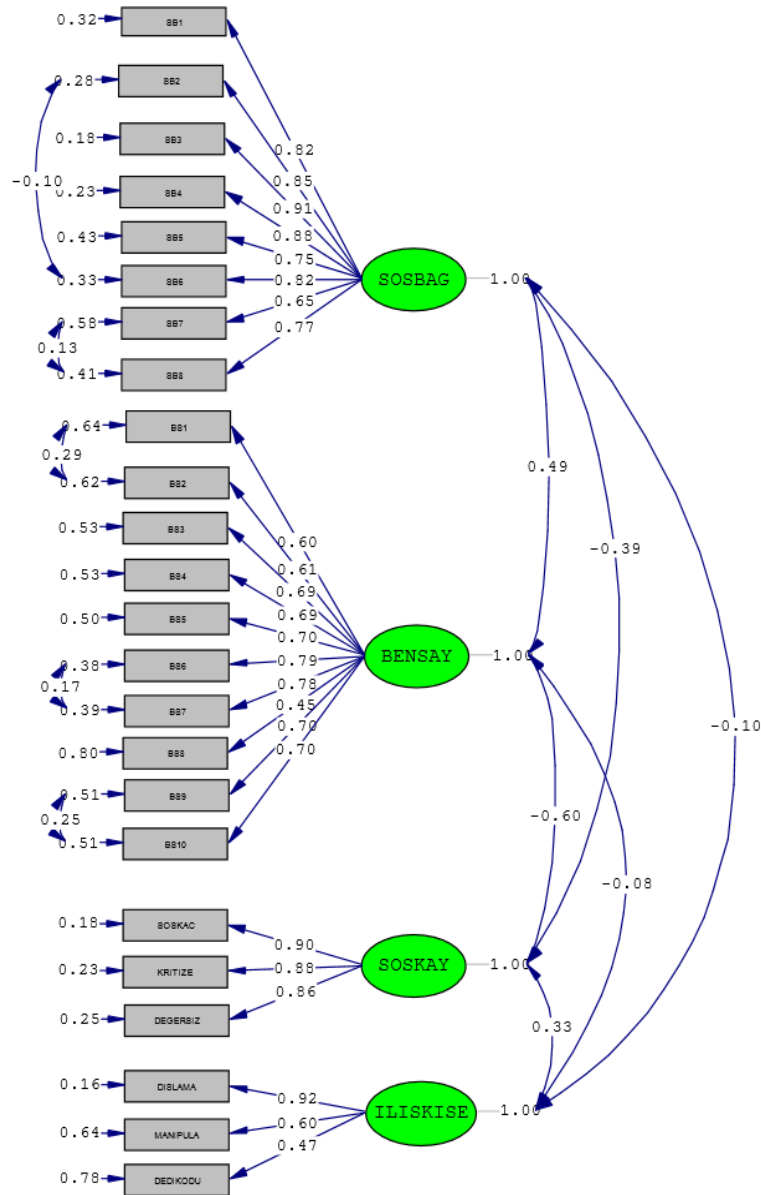
Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Ölçme Modeli

Üç alt boyuttan oluşan sosyal kaygı ölçeğine ilişkin ölçme modelinin test edilmesi sürecinde ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda t değerlerinin hepsinin anlamlı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, analiz sonucunda bazı uyum iyiliği indekslerinin yetersiz olmasından dolayı modifikasyon indeksleri incelenmiştir. Buna bağlı olarak gerekli düzenlemeler eklenerek analiz tekrar edilmiştir. Analiz sonucunda uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür ($\chi^2(400, N=399)=1699.64, p<.01; \chi^2/sd=4.25; RMSEA=0.09; SRMR=0.065; GFI=0.78; AGFI=0.74; CFI=0.95; NNFI=0.95$).

Önerilen Modelin Ölçme Modeli

Önerilen modelde yer alan Sosyal Bağlılık (8 madde) ve Benlik Saygısı (10 madde) ölçekleri tek boyutlu olduğu için bu iki örtük değişkenin tüm maddeleri ölçme modeline (Şekil 2) gösterge olarak dahil edilmiştir. Ancak Sosyal Kaygı ölçeği üç alt boyutlu 30 maddeden, İlişkisel Saldırganlık ölçeği üç alt boyutlu 22 maddeden oluştuğu için bu ölçekler ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi ile doğrulanmış, bu ölçeklerin her ikisinde de toplam puan alındığı için bu 6 alt boyuttan alınan puanlar gösterge olarak ölçme modeline dahil edilmiştir. Bu nedenle 24 göstergenin yer aldığı dört örtük değişkenli modelin ölçme modeli test edilmiştir. Analiz sonucunda sosyal bağlılık ve ilişkisel saldırganlık ile benlik saygısı ve ilişkisel saldırganlık arasındaki t değerleri ve ilişkilerin anlamsız olduğu görülmüştür. Bunun dışındaki t değerlerinin hepsinin anlamlı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, analiz sonucunda bazı uyum iyiliği indekslerinin yetersiz olmasından dolayı modifikasyon indeksleri incelenmiştir. Buna bağlı olarak gerekli düzenlemeler eklenerek analiz tekrar edilmiştir. Analiz sonucunda uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür ($\chi^2(241, N=399)=564.58, p<.01; \chi^2/sd=2.34; RMSEA=0.06; SRMR=0.05; GFI=0.89; AGFI=0.87; CFI=0.98; NNFI=0.97$).

Şekil 2. Ölçme Modeli

Chi-Square=564.58, df=241, P-value=0.00000, RMSEA=0.058

Hipotezik Modelin Test Edilmesine İlişkin Bulgular

Bu çalışmada, benlik saygısı, sosyal bağlılık, sosyal kaygı ve ilişkisel saldırganlık değişkenleri arasındaki ilişkilere yönelik olarak önerilen model LISREL programıyla test edilmiştir. Hipotezik modeli test etmeden önce modele tüm maddeleri ile alınan benlik saygısı ve sosyal bağlılık örtük değişkenlerinin ölçme modelinin doğrulanması sürecinde eklenmiş olan hata kovaryansları eklenmiştir. Daha sonra model çalıştırılmıştır. Modeldeki (Şekil 3) *t*-değerleri incelendiğinde yol katsayılarının tümünün anlamlı olduğu gözlenmiştir.

Modeli bir bütün olarak değerlendiren uyum iyiliği indeksleri, $\chi^2(243, N=399)=574.50$; $\chi^2/sd= 2.36$; RMSEA=0.059; SRMR=0.055; GFI=0.89; AGFI=0.87; CFI=0.98; NNFI=0.97 olarak belirlenmiştir. Uyum indekslerine ilişkin bu değerlere göre önerilen modelin doğrulandığı, modelle veri arasında uyum sağlandığı ifade edilebilir. Ayrıca, önerilen modele ilişkin standardize edilmiş artık değerlerden oluşan gövde yaprak diyagramı incelendiğinde de standardize edilmiş artık değerlerin sıfırın etrafında, merkezde toplandığı ve simetrik olarak dağıldığı görülmüştür. Artık değerlerin dağılımına göre, önerilen modelin iyi bir model olduğu söylenebilir.

Modelde açıklanan toplam varyans değerleri incelendiğinde, benlik saygısı ve sosyal bağlılığın sosyal kaygı değişkeninde açıkladığı varyansın 0.37, sosyal kaygının ilişkisel saldırganlık değişkeninde açıkladığı varyansın ise 0.09 olduğu belirlenmiştir. Benlik saygısı ve sosyal bağlılığın sosyal kaygı değişkeni yoluyla ilişkisel saldırganlık değişkeninde açıkladığı varyans ise 0.03'tür.

Doğrudan Etkiler

Yapısal model bulguları benlik saygısının sosyal kaygıyı yordadığını ortaya koymuştur. Benlik saygısının yüksek olması sosyal kaygıyı düşürmektedir (Standardize edilmiş yol katsayısı=-0.53). Benlik saygısının sosyal kaygı değişkeni üzerinde geniş etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir.

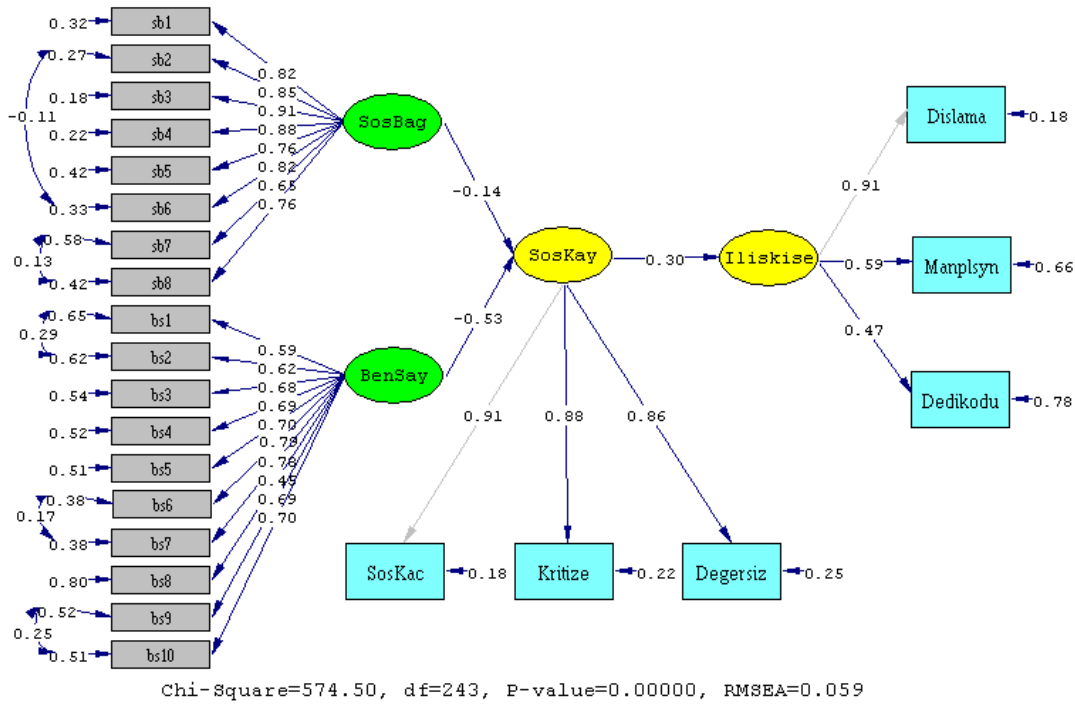
Sosyal bağlılık ile sosyal kaygı arasındaki regresyon katsayısının anlamlı olduğu, sosyal bağlılığın da sosyal kaygıyı yordadığı belirlenmiştir (Standardize edilmiş yol katsayısı = -0.14). Bir başka ifadeyle, sosyal bağlılık yükseldikçe sosyal kaygı düşmektedir. Etki büyüklüğü açısından sosyal bağlılığın sosyal kaygı değişkeni üzerindeki etkisinin görece olarak küçük olduğu söylenebilir.

Sosyal kaygı ilişkisel saldırganlığı anlamlı olarak yordamaktadır (Standardize edilmiş yol katsayısı=0.30). Sosyal kaygı yükseldikçe ilişkisel saldırganlık puanları da yükselmektedir. Etki büyüklüğü açısından değerlendirildiğinde sosyal kaygının ilişkisel saldırganlık değişkeni üzerindeki etkisinin orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Dolaylı Etkiler

Modele ilişkin bulgulara göre, benlik saygısının ilişkisel saldırganlık değişkeni üzerindeki dolaylı etkisi anlamlıdır.. Benlik saygısı düşükçe sosyal kaygı yükselmekte, sosyal kaygı yükseldikçe de ilişkisel saldırganlık düzeyi yükselmektedir.

Şekil 3. İlişkisel Saldırganlığa İlişkin Yapısal Model

Sosyal bağlılığın ilişkisel saldırganlık değişkeni üzerindeki dolaylı etkisi de anlamlıdır. Bir başka deyişle, sosyal bağlılığı düşük olan bireylerin sosyal kaygıları yükselmekte, sosyal kaygısı yüksek olan bireylerin de ilişkisel saldırganlık düzeyleri yükselmektedir. Sosyal bağlılık sosyal kaygı değişkeni aracılığıyla ilişkisel saldırganlık değişkeni üzerinde daha fazla etkiye sahiptir denebilir.

Bootstrapping İşlemi

Araştırmada kabul edilen modele ait doğrudan ve dolaylı etkilerin anlamlı olup olmadıklarını test edebilmek amacıyla bootstrapping işlemi de gerçekleştirilmiştir. Bootstrapping işlemiyle 10.000 yeniden örnekleme yapılmış ve bootstrap katsayısı ve % 95 güven aralıkları (G.A.) alt ve üst sınırları belirlenmiştir. Bootstrapping işleminde güven aralıkları sıfırı kapsamadığında incelenen etkinin anlamlı olduğu sonucuna varılmaktadır (Preacher ve Hayes, 2008). Tablo 2’de bu işleme ait sonuçlar sunulmuştur.

Tablo 2. Bootstrapping sonuçları

Model yolları	Katsayı	% 95 G.A.	
		Alt sınır	Üst sınır
Doğrudan etki			
Sosyal bağlılık → Sosyal kaygı	-.19	-.30	-.08
Benlik saygısı → Sosyal kaygı	-.52	-.61	-.40
Sosyal kaygı → İlişkisel saldırganlık	.29	.18	.40
Dolaylı etki			
Sosyal bağlılık → Sosyal kaygı → İlişkisel saldırganlık	-.06	-.10	-.02
Benlik saygısı → Sosyal kaygı → İlişkisel saldırganlık	-.15	-.22	-.09

Tablo 2 incelendiğinde modelde yer alan doğrudan etkilerin bootstrapping işlemi sonucuna göre anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, sosyal bağlılığın sosyal kaygı aracılığıyla ilişkisel saldırganlığı etkilemesindeki/yordamasındaki yolun da anlamlı olduğu belirlenmiştir (Bootstrap katsayısı = -0.06, %95G.A. = -0.10, -0.02). Son olarak, benlik saygısının sosyal kaygı aracılığıyla ilişkisel saldırganlığı etkilemesindeki/yordamasındaki yolun da anlamlı olduğu görülmektedir (Bootstrap katsayısı = -0.15, %95G.A. = -0.22, -0.09).

Genel olarak değerlendirildiğinde, benlik saygısı değişkeni hem sosyal kaygı değişkeni üzerindeki doğrudan etkisi, hem de ilişkisel saldırganlık örtük değişkeni üzerindeki dolaylı etkisi açısından sosyal bağlılık değişkenine göre daha geniş etki büyüklüğüne sahiptir. Benlik saygısı değişkeni, modeldeki en güçlü yordayıcı değişken olarak değerlendirilebilir. Sosyal kaygı değişkeni de ilişkisel saldırganlık değişkeni üzerinde orta düzeyde doğrudan etkide bulunmaktadır. Sosyal bağlılık değişkeni ise hem sosyal kaygı üzerindeki doğrudan etkisi, hem de ilişkisel saldırganlık üzerindeki dolaylı etkisi açısından oldukça zayıftır. Sosyal bağlılık değişkeninin yordayıcılığı anlamlı olmasına rağmen oldukça düşük düzeydedir.

TARTIŞMA

Önerilen modelin genel olarak doğrulanması ve doğrudan ve dolaylı ilişkilerin anlamlı olması nedeniyle bulgular ilgili literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Doğrudan Etkilere İlişkin Tartışma

Modeldeki en güçlü doğrudan etki benlik saygısı ve sosyal kaygı değişkenleri arasında gözlenmiştir. Düşük benlik saygısının sosyal kaygıyı daha güçlü bir düzeyde yordaması literatürdeki bir çok araştırma bulgusuyla tutarlıdır (Erözkan, 2011; Kocovski ve Endler, 2000; Rasmussen ve Pidgeon, 2011; Sübaşı, 2007). Benlik saygısını bir yeterlik olarak ele alan yaklaşıma göre (Schlenker ve Leary, 1982) bireyler kendisine elde ettiği başarılarla göre değer biçmekte, başarılı olup olmadıklarını ise belirledikleri amaca ulaşma düzeyine göre belirlemektedirler. Bireyler benlik saygılarını yükseltmek ya da hâlihazırdaki benlik saygısı düzeylerini koruyabilmek için kendileri için önemli olan alanlarda başarılı olmaya, başarısızlıktan kaçınmaya çalışmaktadırlar (Mruk, 2006).

Sosyal bir varlık olan insanlar için sosyal ortamlarda kabul görmek son derece önemli olduğundan bireyler benlik saygılarını yükseltmek ya da benlik saygılarını belli bir düzeyde tutabilmek için başarılı ilişkilere ihtiyaç duymakta, bu ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde davranmaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda benlik saygısı düşük olan bireyler kişilerarası ilişkilerinde başarılı olmak istemekte bunun için de başkaları üzerinde olumlu izlenim bırakmaya çalışmakta ancak başarılı olamayacaklarını düşünmektedirler. Kendisinden genel olarak memnun olmayan bireylerin kişilerarası ilişkilerine ilişkin olumsuz beklentileri gereği reddedilme duyarlılıkları ve buna bağlı olarak da sosyal kaygıları yükseliyor olabilir.

Düşük benlik saygısına sahip olan bireylerin ideal benlikleri ile benlik imgeleri arasındaki farkın da sosyal kaygı yaşama olasılığını yükselttiği düşünülebilir. Sosyal olarak kabul edilme düşük benlik saygısına sahip bireyin ulaşmak istediği ancak ulaşamadığı ideal benliğinin bir parçası olduğu için, bu hedefe ulaşamama ve reddedilme bireyin benlik saygısına tehdit olarak algılanmaktadır (Baumeister ve Twenge, 2003; Mruk, 2006). Dolayısıyla, bu tehdit algısı sonucunda bireyler benlik saygılarını korumak için olası reddedilme durumlarından kaçınıyor olabilirler.

Benlik saygısını bireyin kendisine yönelik tutumu olarak ele alan yaklaşıma göre ise benlik saygısı düşük olan bireyler kendilerini olumsuz olarak değerlendirmekte, bu olumsuz değerlendirmeleri ile tutarlı olarak başkalarının da kendisini olumsuz olarak değerlendireceği varsayımında bulunmaktadır. Olumsuz olarak değerlendirilme beklentisi böylece bireylerin sosyal kaygı yaşama olasılıklarını yükseltmektedir (Koch, 2002; Kocovski ve Endler, 2000; Leary, 1983; Lee, Keough ve Sexton, 2002).

Düşük benlik saygısı ve sosyal kaygı arasındaki ilişki bireylerin kişilerarası hassasiyet yaşamalarına yol açan şemalar ve bilişsel süreçleri ile de açıklanmıştır. Benlik saygısı düşük bireyler kendisini yetersiz olarak algıladığı için kendisi ile ilgili birçok şeyi de olumsuz olarak değerlendirmelerine yol açan şemalara ve ilişkisel şemalara sahiptir. Bu yetersizlik duygusu birey sosyal ortamlarda başkalarıyla birlikte olduğu zamanlarda bile bireyin peşini bırakmamakta, bireylerin kabul edilme ve reddedilmeye ilişkin ilişkisel şemaları daha çabuk aktifleşmektedir. Bu bilişsel yanlılıklar nedeniyle reddedilme ve sosyal kaygıya yönelik yatkınlıklarının artması kaçınılmaz olmaktadır (Bordens, 2002; Koch, 2002).

Sosyal kaygı ve sosyal kabul ile ilgili olan ve modele dahil edilen diğer bir değişken ise sosyal bağlılıktır. Benliği ifade etmenin bir yolu ve aidiyetin bilişsel temsili olarak tanımlanan sosyal bağlılık sosyal kaygı ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Düşük sosyal bağlılık yüksek düzeyde sosyal kaygıyı yordamıştır. Araştırmanın bu bulgusu literatürdeki çalışmalarla tutarlılık göstermektedir (Lee vd., 2001). Araştırmalar sosyal bağlılığın kaygı ile ilgili ölçümlerin hepsi ile negatif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda sosyal bağlılık düzeyi arttıkça topluluk önünde konuşma kaygısının azaldığı da ortaya konmuştur. Sosyal bağlılığı yüksek olan bireylerin kaygı düzeyleri daha düşük bulunmuştur (Lee ve Robbins, 1998; Lee ve Robbins, 2000; McCoy, 1998).

Aidiyet duygusunun son basamağı olan sosyal bağlılığın gelişimi bireylerin kurduğu tüm ilişkilerine dayanarak oluşturduğu ilişkisel şemalarının yapılandırılmasıyla gerçekleşmektedir (Lee, 1996). İlişkisel şemalar bireylerin sosyal ortamlarla ilgili kestirimler yapmalarına olanak sağlamak ve bu kestirimlere dayalı olarak da belli duygular yaşamalarına yol açmakta, davranışlarını da şekillendirmektedir. Sosyal bağlılık düzeyi düşük olan bireyler kendilerini hiçbir yere ait hissetmedikleri için sürekli yalnızlık çekmekte ve sosyal ortamlarda ciddi düzeyde güvensizlik yaşamaktadırlar (Lee ve Robbins, 1998). Bu güvensizliklerini doğrulamak için de kendileri ile ilgili yapılan olumsuz algıları sabitleştirmeye ve devam ettirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle bilgi işleme sürecinde yanlılık yapmakta, hatta etkileşim stratejilerini de sosyal kaygı ve güvensizliklerini arttıracak şekilde düzenlemektedirler (McNulty ve Swann, 1994). Bu nedenlerle sosyal bağlılık düzeyi düşük olan bireyler sosyal ortamları daha olumsuz ve stres verici olarak algılamakta, böylece sosyal kaygı yaşama olasılıkları yükselmektedir. Sosyal bağlılık yapısı dışlanma, arkadaş kaybı gibi ilişkilerde yaşanan geçici iniş çıkışlardan kolaylıkla etkilenmeyen, kararlı ve daha genel bir yapı olduğu için, sosyal bağlılık duygusunun güçlü olmasının sosyal kaygı yaşanma olasılığını azaltacağı çıkarımında da bulunulabilir.

Bilişsel yaklaşımın sosyal kaygı ve saldırganlık yapıları ile ilgili kuramsal açıklamasına dayalı olarak bu iki yapının temelinde de *düşmanca yükleme yanlılığı* (*hostile attribution bias*) olması nedeniyle sosyal kaygı ve ilişkisel saldırganlık değişkenleri arasında ilişki olacağı varsayımı yapılmıştır. Bu varsayım test edilen modelde doğrulanmıştır. Sosyal kaygı yaşayan bireyler diğer insanların aslında nötr olan olumsuzluk içermeyen tepkilerini bile olumsuz olarak yorumlamaktadır. Başkaları tarafından olumsuz olarak değerlendirildiğini düşünen bireyler kabul edilme ihtiyaç ve amaçlarının başkaları tarafından engellendiğini düşünerek öfkelenmekte, saldırganlığa başvurma olasılıkları yükselmektedir. Daha somut bir ifadeyle, reddedilme bireyler için son derece incitici olduğu ve sosyal kaygı yaşayan bireyler de olumsuz olarak değerlendirilme ve reddedilme olasılıklarını abarttığı için sosyal ortamlarda reddedileceği varsayımıyla hareket etmektedir. Bu varsayım nedeniyle de reddedilme ve olumsuz olarak değerlendirilme ile baş etmek yerine bu durum gerçekleşmeden önce harekete geçerek karşı tarafa dışlama, manipülasyon ya da dedikodu yoluyla zarar vermeyi, onu etkisiz kılmayı tercih ediyor olabilirler.

İlişkisel saldırganlık davranışlarının olumsuz olarak değerlendirilmekten korkan bireyler için iyi bir alternatif olduğu söylenebilir. Çünkü ilişkisel saldırganlık fark edilmesi güç yollarla gerçekleştirilmekte, saldırgan bu niyetini kolaylıkla gizleyebilmektedir. Bu nedenle, ilişkisel saldırganlık sosyal kaygısı yüksek olan bireyler tarafından daha fazla tercih ediliyor olabilir (Loudin, Loukas ve Robinson, 2003; Loukas, Paulos ve Robinson, 2005).

Dolaylı Etkilere İlişkin Tartışma

Doğrulan modelde örtük değişkenler arasındaki dolaylı ilişkiler anlamlı ve beklenen yöndedir. Sosyal kaygı değişkeni ilişkisel saldırganlık ve benlik saygısı arasındaki ilişkiye aracılık etmektedir. Benlik saygısı düştükçe sosyal kaygı yükselmekte, sosyal kaygı yükseldikçe de ilişkisel saldırganlık düzeyi yükselmektedir.

Benlik saygısı ve ilişkisel saldırganlık arasındaki negatif yönlü ilişki düşük benlik saygısının olumsuz ve istenmeyen davranışlarla ilişkili olduğu görüşünü savunan geleneksel yaklaşımla açıklanır görünmektedir (Salmivalli, 2001). Yüksek benlik saygısı bireyi strese karşı bir tampon gibi korumaktadır. Benlik saygısı yüksek olan bireyler stresli durumları kendileri için bir tehdit olarak algılamamaktadır. Bu bireylerin stres yaşadıklarında bu durumu kendileri için bir fırsat olarak algılamaları (Mäkikangas ve Kinnunen, 2003) kaygı ve stresle daha iyi baş etmelerini sağlamaktadır (Baumeister vd., 2003).

Bireylerin benlik saygılarını şekillendirirken başkalarının kendileri hakkındaki düşünce ve algılarını da dikkate alması, sosyal kaygının benlik saygısı ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkiye aracılık edebileceği olasılığını aklı getirmiştir. İnsancı yaklaşıma göre bireyler kendilerini koşulsuz olarak kabul edemediklerinde saldırganlık gibi psikolojik problemler ortaya çıkmaktadır. Gerçekçi verilere dayalı olan yüksek benlik saygısı herhangi bir üstünlük çabasına girmeksizin bireyin kendisini olduğu gibi kabul etmesine, sevmesine bağlıdır. Dolayısıyla, benlik saygısı yüksek olan bireyler başkalarının kendileri ile ilgili düşünceleri ile çok fazla ilgilenmiyor, bu nedenle de başkaları tarafından olumsuz olarak değerlendirileceği beklentisi de geliştirmiyor olabilirler. Olumsuz olarak değerlendirileceği ya da reddedileceğini düşünmeyen bireylerin ise saldırganlığa başvurma olasılıkları düşüyor olabilir.

Düşük benlik saygısının yanı sıra gerçekçi olmayan ve şişirilmiş yüksek benlik saygısının da saldırganlığı yordadığı ortaya konmuştur. Aslında şişirilmiş yüksek benlik saygısına sahip olan bireyler benlik saygılarını nesnel verilere dayandırmadıkları için üstünlük çabalarıyla düşük benlik saygılarını gizlemeye çalışmaktadırlar. Bu amaçla kendilerini diğerlerinden daha üstün olarak algılamakta, hatta başkalarının da bu narsistik görüşlerini onaylamalarını, kabul etmelerini beklemektedirler. (Taylor, Davis-Kean ve Malanchuk, 2007). Bu beklentileri karşılanmadığında ise şişirilmiş benlik saygılarına yönelik tehdit algılamakta, bu tehdit karşısında da saldırganlık davranışlarına başvurmaktalardır (Baumeister, Bushman ve Campbell, 2000).

Şişirilmiş benlik saygısının gerçekçi olmaması, bireyin kendisine ilişkin yapmış olduğu değerlendirmelerin başkalarının kendisi hakkında yapmış olduğu değerlendirmelerden daha olumlu ve daha iyi olmasından kaynaklanmakta, bu nedenle de, şişirilmiş benlik saygısına sahip olan bireylerin kendileriyle ilgili olumsuz geri bildirim alma olasılıkları da yükselmektedir (Baumeister ve Boden, 1998; Baumeister, Smart ve Boden, 1996). Bu nedenle, yüksek ancak gerçekçi olmayan benlik saygısı çok kırılmalıdır. Dışarıdan gelen geribildirimlere duyarlılığı arttıran bu kırılabilirlik nedeniyle olumsuz değerlendirilme kaygısı ve sosyal kaygı yaşanma olasılığı yükselmektedir (Salmivalli, 2001). Sosyal kaygı nedeniyle başkaları tarafından olumsuz olarak değerlendirilme ya da reddedilme sonucunda benlik saygısına tehdit algılamakta ise bireylerin benlik saygılarını korumak için saldırganlığa başvurmaları olasılığını güçlendirmektedir (Baumeister vd., 1996).

Bireylerin ilişkisel saldırganlık davranışlarını sosyal kaygı yoluyla etkileyebilecek olan bir diğer değişken ise sosyal bağlılıktır. Sosyal bağlılık değişkeninin ilişkisel saldırganlık üzerindeki dolaylı etkisi anlamlı bulunmuştur. İlişkisel saldırganlık ile sosyal bağlılık arasındaki ilişkiye sosyal kaygı aracılık etmektedir. Bu bulgu Leary, Twenge ve Quinlivan (2006) ile Twenge ve diğerleri (2007)'nin bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Bu çalışmalarda dışlanma ya da reddedilme saldırganlıkla ilişkili bulunmuş, dışlanma ya da reddedilme sonrasında sosyal bağlılıkları hatırlatılan bireylerin saldırganlığa daha az başvurduğu görülmüştür.

Sosyal bağlılık ile saldırganlık arasındaki bu ilişki sosyal bağlılık yapısının reddedilme duyarlılığını ya da olumsuz olarak değerlendirilme kaygısını azaltmasıyla açıklanabilir. Sosyal bağlılığı güçlü olan bireylerin aidiyet duyguları, bireylerin ilişkilerindeki geçici iniş çıkışlardan etkilenmediği için bireyin dışlanma ve reddedilmeye ilişkin duyarlılığını da düşürüyor olabilir. Bu nedenle sosyal bağlılıkları yüksek olan bireyler benliklerini koruma ya da güçlendirme güdüsüyle hareket edip saldırganlığa başvurmak yerine daha özgeci davranışlar sergiliyor olabilirler. Öte yandan, sosyal bağlılığı düşük olan bireylerin ilişkisel saldırganlığa daha sık başvurmaları ilişkisel şemaları gereği aidiyet hissetmeyen bireylerin sosyal ortamları ve kişilerarası ilişkileri tehdit edici algılıyor olmasıyla açıklanabilir.

Sosyal bağlılık arttıkça ilişkisel saldırganlığın azalması bireylerin ait olduğu sosyal yapıların normlar yoluyla davranışları düzenlemesiyle de açıklanabilir. Sosyal bağlılığı düşük olan bireyler aidiyet duygularındaki eksiklik nedeniyle, saldırganlık davranışlarını baskılayan normlardan bağımsız hareket ederek, saldırganlık davranışlarına daha sık başvuruyor olabilirler. Crick ve diğerleri (2002) reddedilen insanların kaybedecekleri çok fazla şey kalmadığını düşünerek hareket ettiklerini, bu nedenle de daha saldırganca davrandığını ifade etmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bireylerin temel ihtiyaçlarından olan ait olma ihtiyacı ve bireyin kendisini değerli ve sevmeye layık bulması öncelikle sosyal kaygıyı, sosyal kaygı aracılığıyla da ilişkisel saldırganlığını etkilemektedir. Bireylerin benlik saygısı herhangi bir üstünlük çabasına girmeksizin bireyin kendisini olduğu gibi kabul etmesine, sevmesine bağlı olduğu için bireyler başkalarının kendileri ile ilgili düşünceleri ile çok fazla ilgilenmemekte, bu nedenle de başkaları tarafından olumsuz olarak değerlendirileceği beklentisi geliştirmemektedir. Sosyal bağlılık duygusu güçlü olan bireyler de kendilerini anlamlı ilişkiler bütünü içinde tanımladığı ve aidiyet hissettiği için sosyal kaygı yaşamıyor olabilirler. Benlik saygısının yüksek ve sosyal bağlılık duygusunun güçlü olması sosyal kaygı yaşanma olasılığını azalttığı için bireylerin ilişkilerinde bilişsel yanlılık ve hatalar yapmalarını, dolayısıyla ilişkisel saldırganlık davranışlarına başvurma olasılıklarını düşürüyor olabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak, üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve sosyal bağlılıklarının sosyal kaygılarını, sosyal kaygılarının da ilişkisel saldırganlıklarını yordadığı ortaya konmuştur. Benlik saygısı yükselip, sosyal bağlılık duygusu güçlendikçe sosyal kaygı azalmakta, sosyal kaygı düştüğü için de ilişkisel saldırganlık da azalmaktadır.

Araştırma bulguları çerçevesinde uygulamaya yönelik öneriler açısından ilişkisel saldırganlık davranışlarının zarar verme amacı ile gerçekleştirildiğine ilişkin farkındalık kazandırılması kurbanın hem kendisini koruması, hem de ilişkisel saldırganlık davranışlarının önlenmesi açısından son derece önemlidir. Bu nedenle, ilişkisel saldırganlık davranışlarının kullanım amacı, kullanılış biçimi ve etkileri konusunda psikoeğitim grupları, seminer ve konferanslar düzenlenebilir. Sosyal bağlılığın gelişiminde ve güçlenmesinde aile ve arkadaşların yanı sıra toplumdaki diğer bireylerle kurulan ilişkiler de önem kazandığı için üniversite öğrencilerinin etkili ilişki ve iletişim kurmalarını sağlayacak becerileri kazanmaları konusunda destek programları hazırlanabilir. Ayrıca, bireylerin benlik saygılarını yükselterek olumsuz olarak değerlendirilmekten korkma ile belirginleşen sosyal kaygı yaşama olasılıklarını dolayısıyla ilişkisel saldırganlık davranışları gibi olumsuz davranışlara başvurma olasılıklarını da azaltmak için benlik saygısını güçlendirici psikolojik danışma grupları gerçekleştirilebilir.

Üniversite öğrencileri temel gelişim görevleri gereği yakın ve samimi ilişkiler kurmak istedikleri için, yetişkin dünyasında farklılaşan ilişkilere ayak uydurarak kişilerarası ilişkilerini iyileştirmeye çalışmakta, bu nedenle de sosyal kaygı yaşama olasılıkları yükselmektedir. Bu bağlamda genç yetişkinlerin sosyal kaygı yaşama olasılıklarını azaltmak için iletişim becerileri, kişilerarası problem çözme becerilerini geliştirme girişimlerinde bulunulabilir. Üniversite öğrencilerinin hem sosyal bağlılık, hem de benlik saygılarının gelişimini destekleyerek sosyal kaygılarını azaltmak ve uyum sağlamalarını kolaylaştırmak için öğrencilerin öğrenci kulüplerine ve diğer sosyal-kültürel etkinliklere katılımını cesaretlendirmek de son derece önemlidir. Bu amaçla üniversite yönetimleri ve akademik danışmanlar öğrencileri kulüplere, kampüsteki diğer sosyal ve kültürel etkinliklere katılımları konusunda özendirici çalışmalar yapabilir.

Araştırma üniversite öğrencilerinin ilişkisel saldırganlıklarını benlik saygısı, sosyal bağlılık ve sosyal kaygı değişkenleri ile açıklamakla birlikte, bazı sınırlılıklara sahiptir. Araştırmada önerilen model doğrulandığı halde, ölçüm modellerinde modifikasyonlar yapıldığı için bu sonuçların genellenebilirliği ile ilgili bir sınırlılık söz konusudur. Bu nedenle sonuçların genellenebilirliğini sağlamak için bu model farklı örneklerde tekrar sınanabilir. Bu araştırma ile ortaya konan ilişkileri gerçek nedensellik ilişkileri olarak ortaya koyabilmek için deneysel çalışmalar yapılabilir. Bu araştırma ile ortaya konan örüntüye açıklık getirebilmek için gözlem ve görüşmenin de kullanıldığı nitel araştırmalar gerçekleştirilebilir. Sosyal kaygı değişkeninin yanı sıra olumsuz değerlendirilme korkusu, kişilerarası ilişkilerde hassasiyet değişkenleri de modelde incelenebilir. Farklı kaynaklardan alınan sosyal desteklerin sosyal bağlılık değişkenine ve modele olan katkısını belirlemek için sosyal destek değişkeni de modele dahil edilebilir.

KAYNAKÇA

- Anderson, J. C. ve Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin*, 103(3), 411-423. http://www.ppsw.rug.nl/~boomsma/csadata/anderson_gerbing_1988.pdf adresinden erişildi.
- Baldwin, M. W. (1992). Relational Schemas and the processing of social stimuli. *Psychological Bulletin*, 112(3), 461-484. <http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/danfords2002/documents/baldwn2.pdf> adresinden erişildi.
- Baumeister, R. F. ve Boden, J. M. (1998). Aggression and the self: High self-esteem, low self-control, and ego threat. R. G. Geen ve E. Donnerstein (Ed.). *Human aggression: Theories, research, and implications for social policy* içinde (s. 111-137). USA: Academic Press.
- Baumeister, R. F. ve Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529. <http://n.ereserve.fiu.edu/010018614-1.pdf> adresinden erişildi.
- Baumeister, R. F. ve Twenge, J. M. (2003). The social self. T. Millon, M.J. Lerner, ve I. B. Weiner (Ed.). *Handbook of psychology: Vol. 5. Personality and social psychology* içinde (s. 327-352). USA: Wiley.
- Baumeister, R. F., Bushman, B. J. ve Campbell, W. K. (2000). Self-esteem, narcissism, and aggression: Does violence result from low self-esteem or from threatened egotism?. *Current Directions in Psychological Science*, 9, 26-29. doi: 10.1111/1467-8721.00053
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I. ve Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles?. *Psychological Science in the Public Interest*, 4, 1-44. doi: 10.1111/1529-1006.01431
- Baumeister, R. F., Smart, L. ve Boden, J. M. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: The dark side of high self-esteem. *Psychological Review*, 103, 5-33. <http://n.ereserve.fiu.edu/010039930-1.pdf> adresinden erişildi.
- Bordens, K. S. (2002). *Social psychology*. USA: Lawrence Erlbaum.
- Burks, V. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Pettit, G. S. ve Bates, J. E. (1999). Knowledge structures, social information processing, and children's aggressive behavior. *Social Development*, 8(2), 220-236. <http://resolver.ebscohost.com/openurl?sid=google&auinit=V&aulast=Salzer+Burks&atitle=Knowledge+structures,+social+information+processing,+and+children%E2%80%99s+aggressive+behavior&id=doi:10.1111/1467-9507.00092&title=Social+development&volume=8&issue=2&date=1999&spage=220> adresinden erişildi.
- Can, S. (2002). *Aggression Questionnaire adlı ölçeğin Türk popülasyonunda geçerlik ve güvenilirlik çalışması* (Yayınlanmamış uzmanlık tezi). GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi, İstanbul.
- Cillessen, A. H. N. ve Mayeux, L. (2004). From censure to reinforcement: Developmental changes in the association between aggression and social status. *Child Development*, 75(1), 147-163. doi: 10.1111/j.1467-8624.2004.00660.x
- Crick, N. R., Grotpeter, J. K. ve Bigbee, M. A. (2002). Relationally and physically aggressive children's intent attributions and feelings of distress for relational and instrumental peer provocations. *Child Development*, 73, 1134-1142. doi: 10.1111/1467-8624.00462
- Crocker, J. (2002). The costs of seeking self esteem. *Journal of Social Issues*, 58(3), 597-615. <http://resolver.ebscohost.com/openurl?sid=google&auinit=J&aulast=Crocker&atitle=The+costs+of+seeking+self%E2%80%93esteem&id=doi:10.1111/1540-4560.00279&title=Journal+of+Social+Issues&volume=58&issue=3&date=2002&spage=597> adresinden erişildi.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- de Vaus, D. (2002). *Analyzing social science data: 50 key problems in data analysis*. London: Sage Publications.
- Dodge, K. A. (1980). Social cognition and children's aggressive behavior. *Child Development*, 51, 162-170. doi: 10.2307/1129603
- Duncan, L. ve Owen-Smith, A. (2006). Powerlessness and the use of indirect aggression in friendships. *Sex Roles*, 55, 493-502. doi: 10.1007/s11199-006-9103-2

- Duru, E. (2007). Sosyal bağlılık ölçeği'nin Türk kültürüne uyarlanması. *EJER*, 26, 85-94.
- Erözkan, A. (2011). Investigation of social anxiety with regards to anxiety sensitivity, self-esteem, and interpersonal sensitivity. *İlköğretim Online*, 10(1). <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden erişildi.
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS*. (2th ed.). London: Sage Publications.
- Geist, C. R. ve Hamrick, T. J. (1983). Social avoidance and distress: Its relationship to self-confidence, and needs for affiliation, change, dominance, and deference. *Journal of Clinical Psychology*, 39(5), 727-730. doi: 10.1002/1097-4679(198309)39:5<727::AID-JCLP2270390514>3.0.CO;2-F
- Green, L. R., Richardson, D. R. ve Lago, T. (1996). How do friendship, indirect, and direct aggression relate?. *Aggressive Behavior*, 22, 81-86. doi: 10.1002/(SICI)1098-2337(1996)22:2<81::AID-AB1>3.0.CO;2-X
- Grotper, J. K. ve Crick, N. R. (1996). Relational aggression, overt aggression and friendship. *Child Development*, 67, 2328-2338. doi:10.1111/j.1467-8624.1996.tb01860.x
- Hartup, W. W., French, D. C., Laursen, B., Johnston, M. K. ve Ogawa, J. (1993). Conflict and friendship relations in middle childhood: Behavior in a closed-field situation. *Child Development*, 64(2), 445-454. doi: 10.1111/j.1467-8624.1993.tb02920.x
- Hawley, P. H. (1999). The ontogenesis of social dominance: A strategy-based evolutionary perspective. *Developmental Review*, 19(1), 97-132. doi: <http://dx.doi.org/10.1006/drev.1998.0470>
- Jöreskog, K. G. ve Sörbom, D. (2004). *LISREL 8.7 for Windows* [Computer software]. Lincolnwood, IL: Scientific Software International, Inc.
- Kararımak, Ö. (2007). *Investigation of personal qualities contributing to psychological resilience among earthquake survivors: A model testing study* (Yayınlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Karancı, N., Dirik, G. ve Yorulmaz, O. (2007). Eysenck kişilik anketi-gözden geçirilmiş kısaltılmış formu'nun (EKA-GGK) Türkiye'de geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(3), 1-8.
- Kiper, İ. İ. (1984). *Saldırganlık türlerinin çeşitli ekonomik, sosyal ve akademik değişkenlerle ilişkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Koch, E. J. (2002). Relational schemas, self-esteem, and the processing of social stimuli. *Self and Identity*, 1(3), 271-279. doi:10.1080/152988602760124883
- Koch, E. J. ve Shepperd, J. A. (2007) Testing competence and acceptance explanations of self-esteem. *Self and Identity*, 7(1), 54-74 doi: 10.1080/15298860601005826
- Kocovski, N. L. ve Endler, N.S. (2000). Social anxiety, self-regulation, and fear of negative evaluation. *European Journal of Personality*, 14, 347-358. <http://web.a.ebscohost.com/> adresinden erişildi.
- Kurtyılmaz, Y., Can, G. ve Ceyhan, A. A. (2011). Üniversite öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinde ilişkisel saldırganlığın değerlendirilmesine ilişkin bir ölçek geliştirme çalışması. *XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi* içinde (s. 390-391). Selçuk/İzmir: Ege Üniversitesi.
- Leary, M. R. (1983). Social anxiousness: The construct and its measurement. *Journal of Personality Assessment*, 47(1), 66-75. doi: 10.1207/s15327752jpa4701_8
- Leary, M. R. ve Downs, D. L. (1995). Interpersonal functions of the self-esteem motive. M. H. Kernis (Ed.). *Efficacy, agency, and self-esteem* içinde (s. 123-144). New York: Plenum Press.
- Leary, M. R. ve Kowalski, R. M. (1995). The self-presentation model of social phobia. R. G. Heimberg ve M. R. Liebowitz (Ed.). *Social phobia: Diagnosis, assessment, and treatment* içinde (s. 94-112), USA: Guilford Press.
- Leary, M. R., Twenge, J. M. ve Quinlivan, E. (2006). Interpersonal rejection as a determinant of anger and aggression. *Personality and Social Psychology Review*, 10, 111-132. doi: 10.1207/s15327957pspr1002_2
- Lee, R. M., Draper, M. ve Lee, S. (2001). Social connectedness, dysfunctional interpersonal behaviors, and psychological distress: Testing a mediator model. *Journal of Counseling Psychology*, 48, 310-318. doi: 10.1037/0022-0167.48.3.310

- Lee, R. M., Keough, K.A. ve Sexton, J. D. (2002). Social connectedness, social appraisal, and perceived stress in college women and men. *Journal of Counseling and Development*, 80, 355-361. <http://resolver.ebscohost.com/openurl?sid=google&auinit=RM&aulast=Lee&atitle=Social+connectedness,+social+appraisal,+and+perceived+stress+in+college+women+and+men&id=doi:10.1002/j.1556-6678.2002.tb00200.x&title=Journal+of+Counseling+and+Development+&volume=80&issue=3+&date=2002&spage=355> adresinden erişildi
- Lee, R. M. (1996). The role of social connectedness in the social support process and small group interactions. (Doktora tezi, Virginia Commonwealth University, 1996). *Dissertation Abstracts International*, 57, 08.
- Lee, R. M. ve Robbins, S. B. (1995). Measuring belongingness: The social connectedness scale and social assurance scales. *Journal of Counseling Psychology*, 42(2), 232-241. doi: 10.1037/0022-0167.42.2.232
- Lee, R. M. ve Robbins, S. B. (1998). The relationship between social connectedness and anxiety, self-esteem, and social identity. *Journal of Counseling Psychology*, 45, 338-345. doi: 10.1037/0022-0167.45.3.338
- Lee, R. M. ve Robbins, S. B. (2000). Understanding social connectedness in college women and men. *Journal of Counseling and Development*, 78, 484-491. <http://search.proquest.com/docview/219023698?accountid=7181> adresinden erişildi.
- Loudin, J. L., Loukas, A. ve Robinson, S. (2003). Relational aggression in college students: Examining the roles of social anxiety and empathy. *Aggressive Behavior*, 29, 430-439. doi: 10.1002/ab.10039
- Loukas, A., Paulos, S. ve Robinson, S. (2005). Early adolescent social and overt aggression: Examining the roles of social anxiety and maternal psychological control. *Journal of Youth & Adolescence*, 34(4), 335-345. doi: 10.1007/s10964-005-5757-2
- MacDonald, G., Saltzman, J. L. ve Leary, M. R. (2003). Social approval and trait self esteem. *Journal of Research in Personality*, 37, 23-40. [http://dx.doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00531-7](http://dx.doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00531-7)
- Mäkikangas, A. ve Kinnunen, U. (2003). Psychosocial work stressors and well-being: Self-esteem and optimism as moderators in a one-year longitudinal sample. *Personality and Individual Differences*, 35, 537-557. doi: 10.1016/S0191-8869(02)00217-9
- Mayo, R. (2009). Relational aggression in an interpersonal framework. (Doktora tezi, Arizona State University, 2009). *Dissertation Abstracts International*, 70, 08.
- McCoy, J. A. (1998). The influence of social connectedness on anxiety and self-esteem under conditions of stress (Doktora tezi, Virginia Commonwealth University, 1998). *Dissertation Abstracts International*, 59, 08.
- McNulty, S. E. ve Swann, W. B. (1994). Identity negotiation in roommate relationships: The self as architect and consequence of social reality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(6), 1012-1023. doi: 10.1037/0022-3514.67.6.1012
- Menard, S. W. (1995). *Applied logistic regression analysis: Quantitative applications in the social sciences*. UK: Sage Publications.
- Mruk, C. J. (2006). *Self-esteem research, theory and practice: Toward a positive psychology of self-esteem*. New York: Springer Pub. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/anadolu/detail.action?docID=291344> adresinden erişildi.
- Myers, R. H. (1990). *Classical and modern regression with applications*. Australia: Duxbury/Thomson Learning.
- Neal, J. (2008). Examining relations in childhood relational aggression: The role of peer social networks. (Doktora Tezi, University of Illinois at Chicago, 2008) *Dissertation Abstracts International*, 69, 09.
- Öner, N. (1994). *Türkiyede kullanılan psikolojik testler: Bir başvuru kaynağı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Özbay, Y. ve Palancı, M. (Eylül 2001). *Sosyal kaygı ölçeği: Geçerlik güvenirlik çalışması*. VI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulan bildiri, ODTÜ, Ankara.
- Park, L. E. ve Maner, J. K. (2009). Does self-threat promote social connection? The role of self-esteem and contingencies of self-worth. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(1), 203. <http://dx.doi.org/10.1037/a0013933>
- Pellegrini, A. D. ve Roseth, C. J. (2006). Relational aggression and relationships in preschoolers: A discussion of methods, gender differences, and function. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 27(3), 269-276. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.appdev.2006.02.007>

- Preacher, K. J. ve Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*, 40(3), 879-891. doi: 10.3758/BRM.40.3.879
- Purdon, C., Antony, M., Monterio, S. ve Swinson, R. P. (2001). Social anxiety in college students. *Anxiety Disorders*, 15(3), 203-215. doi:10.1016/S0887-6185(01)00059-7
- Rasmussen, M. K. ve Pidgeon, A. M. (2011). The direct and indirect benefits of dispositional mindfulness on self-esteem and social anxiety. *Anxiety, Stress & Coping*, 24(2), 227-233. doi:10.1080/10615806.2010.515681
- Salmivalli, C. (2001). Feeling good about oneself, being bad to others? Remarks on self-esteem, hostility, and aggressive behavior. *Aggression and Violent Behavior*, 6, 375-393. doi: 10.1016/S1359-1789(00)00012-4
- Schlenker, B. R. ve Leary, M. R. (1982). Social anxiety and self presentation: A conceptualization and model. *Psychological Bulletin*, 92, 641-669. doi: 10.1037/0033-2909.92.3.641
- Sübaşı, G. (2007). Üniversite öğrencilerinde sosyal kaygıyı yordayıcı bazı değişkenler. *Eğitim ve Bilim*, 32(144), 3-15.
- Taylor, L. D., Davis-Kean, P. ve Malanchuk, O. (2007). Self-esteem, academic self concept, and aggression at school. *Aggressive Behavior*, 33, 130-136. doi: 10.1002/ab.20174
- Thomaes, S., Reijntjes, A., Orobio de Castro, B., Bushman, B. J., Poorthuis, A. ve Telch, M. J. (2010). I like me if you like me: On the interpersonal modulation and regulation of preadolescents' state self-esteem. *Child Development*, 81(3), 811-825. doi:10.1111/j.1467-8624.2010.01435.x
- Twenge, J. M., Zhang, L., Catanese, K. R., Dolan-Pascoe, B., Lyche, L. F. ve Baumeister, R. F. (2007). Replenishing connectedness: Reminders of social activity reduce aggression after social exclusion. *British Journal of Social Psychology*, 46, 205-224. doi: 10.1348/014466605X90793
- Werner, N. E. ve Crick, N. R. (1999) Relational aggression and social-psychological adjustment in a college sample. *Journal of Abnormal Psychology*, 108(4), 615-623. doi: 10.1037/0021-843X.108.4.615
- Williams, K. L. ve Galliher, R. V. (2006). Predicting depression and self-esteem from social connectedness, support, and connectedness. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 25(8), 855-874. doi:10.1521/jscp.2006.25.8.855
- Yoon, J. S., Barton, E. ve Taiariol, J. (2004). Relational aggression in middle school: Educational implications of developmental research. *The Journal of Early Adolescence*, 24(3), 303-318. doi:https://doi.org/10.1177/0272431604265681
- Young, E. L., Boye, A. E. ve Nelson, D. A. (2006). Relational aggression: Understanding, identifying, and responding in schools. *Psychology in Schools*, 43, 297-312. doi: 10.1002/pits.20148

EXTENDED SUMMARY

Relationships Among Relational Aggression and Self Esteem, Social Connectedness and Social Anxiety Levels of University Students

INTRODUCTION

Relational aggression like all other behaviors of individuals has its source in social relations network and is exhibited through social relations. Therefore, the structure of individuals' social relations either inhibits or instigates the use of relational aggression behaviors. Social relations playing a decisive role in how and how much relational aggression is used are constructed by means of developmental characteristics and tasks of individuals' developmental stages. Each developmental stage directs individuals' way of establishing relations through developmental tasks and acquisitions specific to this stage. Thus, characteristics of each developmental stage specified how aggressive behaviors are exhibited. Young adults prefer relational aggression rather than other types of aggressive behaviors because of developmental characteristics and the changes in their social relations.

Young adults are required to establish intimate relations due to their developmental tasks. In other words, having intimate relations has a critical role on young adults' personality development. Not forming intimate relations with others makes individuals feel isolated and lonely, and leads to feelings of failure. As a result, individuals tend to exhibit unhealthy and dysfunctional behaviors like monopolism and more frequently relationally aggressive behaviors. Individuals exhibiting relational aggression feel insecure in interpersonal relations so they prefer dysfunctional behaviors like disrupting their friends' relations with others to establish close relations and feel themselves more powerful.

In fact, the need to feel safe, or seeking for trust in relationships is not a sign of ill health, but individuals' effort and attempts to feel safe in their interpersonal relationships have a significant role on determining the functionality of the process. These efforts and attempts depend on the individuals' perceptions of threat in their social environments. Threat perception decreases when individuals feel socially connected and their self-esteem is high. Therefore, individuals establish trustworthy and supportive relations very easily, and they do not prefer dysfunctional behaviors like relational aggression. In other words, it can be stated that individuals' attempts to become powerful and to establish close relationships result in relational aggression is caused by the mismanagement of anxiety due to low self-esteem and low social connectedness.

Not establishing close and genuine relationship affects individuals' self-esteem negatively in addition to their personalities, because individual's self-esteem is strengthened by means of positive feelings as a result of acceptance by others. That is, they review their self-perceptions depending on their interpersonal relationships and they regulate these perceptions according to feedback they get in these relations. For this reason, high self-esteem acts a buffer against stress, decreases the probability of experiencing anxiety even if individuals are not accepted by others despite this is too distressing and prevents them from exhibiting negative behaviors. Since the individuals with low self-esteem are not pleased with themselves and evaluate themselves negatively, they assume that others also evaluate them negatively. Presupposition of negative evaluation increase the likelihood of experiencing social anxiety. Individuals' efforts to have someone approve their selves and identities causes them to build social relationship networks and maintain their current relationships. As a result of these efforts, from the beginning of adulthood period individuals develop social connectedness that is one of the relational schemas. Individuals with high social connectedness perceives themselves as part of the social world in general so they feel themselves more safe when they are together with others and eventually their social anxiety decreases. Since high social connectedness decreases the rejection sensitivity in interpersonal relations, it reduces their social anxiety levels.

Social anxiety is an important factor in understanding interpersonal relationship patterns and behaviors, because it affects individuals' attributions in interpersonal relations. Individuals with social anxiety presuppose that they are negatively evaluated by others. Individuals perceiving positive or neutral –ambiguous- situation more threatening than it actually is can easily get the mistaken idea that others harm themselves. Thus, the tendency of retaliation arises and also the possibility of behaving aggressively increases.

In this framework, since loneliness and rejection, or not being accepted, by others are quite hurtful to individuals, these affect the individuals with negative self-perception much more and lead them to display relationally aggressive behaviors that are powerful tool to control others and to assert or maintain dominance in a relationship. When individuals try to decrease their anxiety levels by controlling their own relations through relational aggression, they might make their social relations worse.

Since the exhibition of relational aggression deteriorates individuals' psychosocial adjustment and relationally aggressive behaviors are conducted by latent methods barely recognized, the investigation of relational aggression is of great importance in the success of attempts to make individuals build healthy relationships. Moreover, relational aggression is more frequently observed among university students and establishing intimate and close relationships is so important for them because of their developmental tasks. Thus, in this study direct and indirect relationships between university students' relational aggression and their self-esteem, social connectedness and social anxiety were investigated.

METHOD

Participants

Three hundred and ninety-nine undergraduates voluntarily participated in this study. 248 (62%) of them were females and 151 (38%) of them were males. Age range of participants change between 18 and 30, mean age was 21.50 and standard deviation was 1.71.

Instruments

Data related to relational aggression was gathered by Relational Aggression Scale, data of self-esteem variable was collected by Rosenberg Self Esteem Scale, social connectedness data was collected by Social Connectedness Scale and data of social anxiety variable was gathered by Social Anxiety Scale. Demographic information was obtained through Personal Data Form.

Procedure

In data analysis initially measurement models of self-esteem, social connectedness and social anxiety scales were tested and relational aggression scale was confirmed by confirmatory factor analysis. Then the hypothetical model was tested by means of Structural Equation Modeling. Before analysis, for multicollinearity that is an assumption of SEM, correlations between variables, VIF and tolerance values were examined and it was seen that there was no multicollinearity.

FINDINGS, RESULTS AND CONCLUSION

It was examined whether there is a significant difference in self-esteem, social connectedness, social anxiety and relational aggression in terms of gender, no significant difference was found in terms of gender. Therefore, in analysis gender variable was not taken into account.

Second order confirmatory factor analysis was carried out for Relational Aggression Scale and Social Anxiety Scale that both of them are made up of 3 factors. Fit indices of measurement models of these two scales indicated that measurement models were confirmed. First order confirmatory factor analysis was conducted for Self Esteem Scale and Social Connectedness Scale because both scales are one factor structure. Measurement models of these two scales were also confirmed.

Hypothesized model for the relationships between self-esteem, social connectedness, social anxiety and relational aggression was examined by means of LISREL. Before testing hypothetical model, error covariances that were added to self-esteem and social connectedness scales when measurement models of these latent variables were confirmed were also added to the structural model. When t values were examined it was found that all path coefficients were significant.

Goodness of Fit Indices for a model were found as $\chi^2(243, N=399)=574.50$; $\chi^2/sd= 2.36$; RMSEA=0.059; SRMR=0.055; GFI=0.89; AGFI=0.87; CFI=0.98; NNFI=0.97. These values indicated that hypothesized model was confirmed, and the data fit a hypothesized model. In addition, when stem and leaf plot that consists of standardized residual values of hypothesized model was analyzed, it was seen that standardized residual values were scattered around mean and zero symmetrically. According to the distribution of residual values, it can be stated that hypothesized model was a good model. When the explained total variance values in the model were examined, the explained variance of self-esteem and social connectedness in social anxiety was 0.37, the explained variance of social anxiety in relational aggression was 0.09. The explained variance of self-esteem and social connectedness through social anxiety in relational aggression was found as 0.03.

Were the direct effects examined, it was found that self-esteem and social connectedness predicted social anxiety. The higher the self-esteem the lower the social anxiety (Standardized path coefficient = -0.53). Social connectedness was found to predict social anxiety (Standardized path coefficient = -0.14). That is, as the social connectedness increases social anxiety decreases. Also, social anxiety predicted relational aggression (Standardized path coefficient = 0.30). The higher the social anxiety the higher the relational aggression.

When the indirect effects were examined, indirect effect of self-esteem on relational aggression was found significant. As self-esteem decreases social anxiety increases, and then as the social anxiety rises relational aggression increases. In other words, social anxiety levels of individuals increases as their social connectedness decreases, and then depending on this decline relational aggression levels increases.

When these findings were evaluated totally, self-esteem variable had a larger effect size on both social anxiety and relational anxiety than social connectedness. For this reason, it can be implied that self-esteem variable was the strongest predictive variable in the model. Social anxiety variable had a moderate direct effect on relational aggression variable. Social connectedness had small effect sizes on both social anxiety and relational aggression although predictive power of social connectedness is significant.

In conclusion, it was indicated that university students' self-esteem and social connectedness predicted social anxiety, and their social anxiety also predicted relational aggression. As self-esteem and social connectedness levels increase social anxiety decreases. And then their relational aggression levels drop depending on the decline in social anxiety.